

В.А. Косаківський, В.С. Рудь

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В с. БУША ЯМПІЛЬСЬКОГО р-ну ВІННИЦЬКОЇ обл.

In the 2008 season the research on the territory of Busha village in Yampil Region of Vinnytsya Oblast were ongoing. Two trenches were laid. In the Trench 3 the remains of the pottery of the 17th—18th c. with the remains of the buildings and furnace for pottery firing were researched. In Trench 4 the materials of Trypillia (period BII, CII), Chornoliska, Chernyakhivska cultures, and the Late Mediaeval period were discovered.

У польовому сезоні 2008 р. експедиція Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського продовжувала археологічні дослідження в с. Буша. Було закладено два розкопи — 3 (рис. 1, 2) і 4.

Місце розкопу 3 було визначено зазделегідь. Ще у 1995 р. під час прокладання траншеї для водогону на городі жителя села О.В. Березовського по вул. І. Богуна, 18 було частково зруйновано верхню частину гончарного горна. Нижня частина печі залишилась неушкодженою. Водогін проклали, траншею засипали.

З дозволу власника садиби закладено невеликий розкоп 7 × 5 м у кінці городу. З одного боку від нього проходила вулиця, з іншого — двір сусідньої садиби М. Шелест, з двох інших — город.

При першому прокопуванні на глибину до 0,15—0,20 м виявлено окремі матеріали, які віднесено до пізнього середньовіччя: фрагменти поливаної та неполивої кераміки, кілька фрагментів кахлів, металеві вироби (кований цвях і шворінь), фрагменти гутного скла.

На глибині 0,25—0,45 м майже по всій діагоналі розкопу в напрямку північ—південь розчищено скупчення каміння, яке виявилось залишками нижньої частини східної стіни будівлі. Стіна обвалилась до середини споруди. Серед каміння виявлено окремі фрагменти пізньосередньовічної кераміки та кістки тварин. Також знайдено кілька фрагментів трипільської кераміки. Виявлено також скупчення каміння від південної та західної стін споруди.

Поряд із завалом східної стіни з зовнішньої сторони, на відстані 0,1 м від неї, на глибині 0,46 м від денної поверхні розчищено залишки верхньої частини гончарного горна. Його діаметр становив тут 1,3 м. Горн був викопаний у материк у вимашений тонким шаром глини. Під час випалювання кераміки глина горна та шар землі навколо вигоріли і набули червоного кольору.

Навпроти горна всередині будівлі розчищено заглиблення до 2,3 м в діаметрі, в якому виявлено різні знахідки: кераміку, кістки, каміння, попіл, деревне вугілля, шлаки (гутні (?), та металеві), стулки річкових молюсків, фрагменти люльки тощо. Більшість знахідок становлять фрагменти кераміки цеглясто-червоного та сірого (димлена кераміка) кольорів, які належали різним формам посуду. Серед них виділяються фрагменти горщиків з ручками. Ручки приліплені одним кінцем до верху вінця, а другим до ширшої частини тулуба. Верхня частина плічок таких горщиків розписана білим ангобом. Окремі фрагменти мисок покриті зеленою поливою. Люлька представлена кількома фрагментами від чубука та чашечки. З виробів із заліза виявлено кований цвях з великою головою і шворінь. Окрему категорію знахідок становлять шлаки, деревне вугілля, попіл та кістки тварин, які були зосереджені в передпідній ямі.

Отже, досліджуваний комплекс являє собою залишки майстерні гончара. Це була будівля, нижня частина стін якої була кам'яною. Розкопано лише частину споруди 7 × 4 м. Посередині майстерні, навпроти горна, — заглиблення круглої форми, що могло використовуватись як передпідна яма, з якої вели випал кераміки. Гончарна піч розташовувалась поруч, за східною стіною майстерні. Вона була двоярусною.

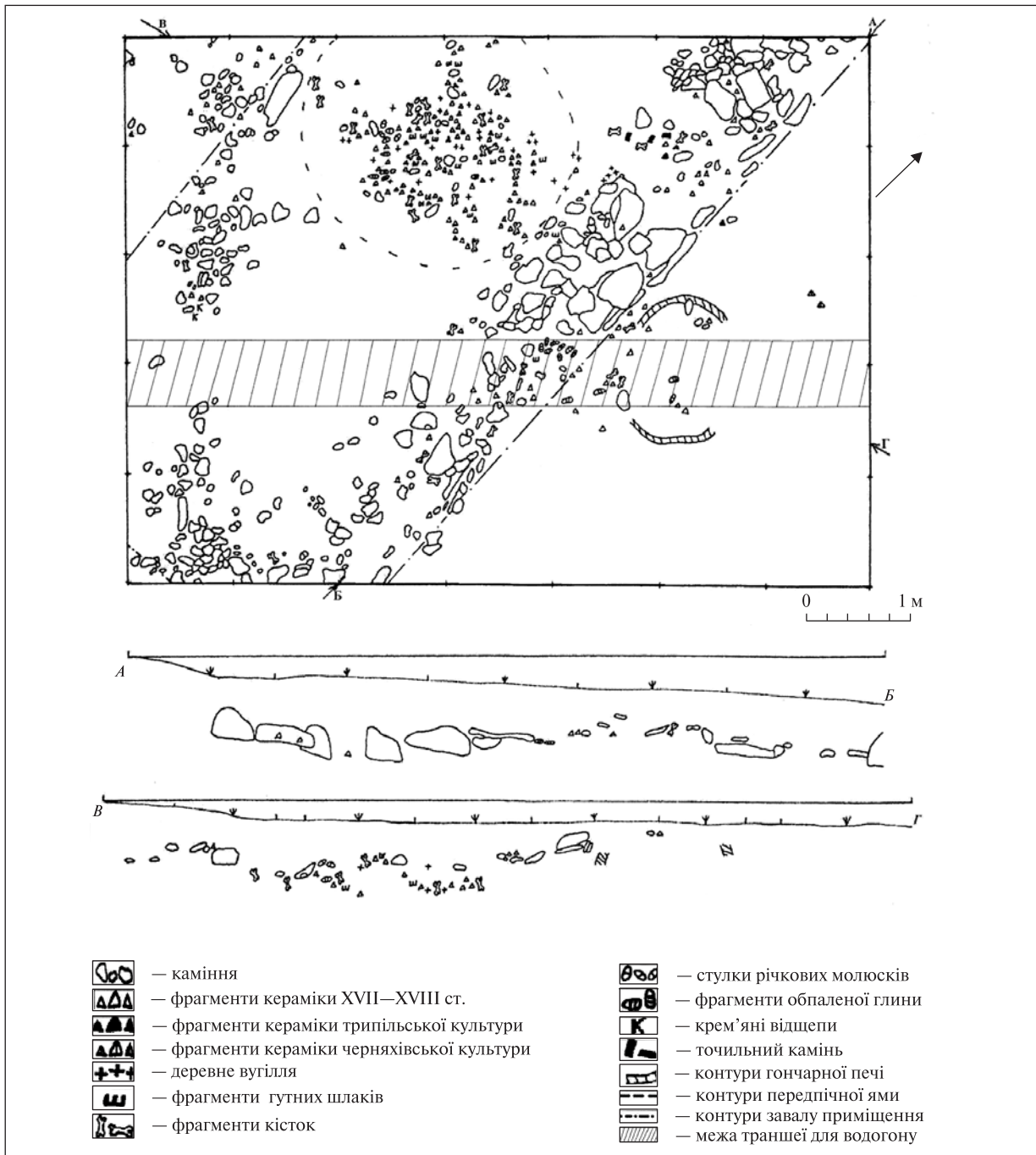

Рис. 1. Буша. План та перетини розкопу 3

У зв'язку з майбутньою музеєфікацією цього об'єкта у складі комплексу Історико-культурного заповідника «Буша» розкопки не завершено. Його законсервовано, а після зведення павільйону дослідження буде закінчено. Попередньо можемо датувати пам'ятку добою пізнього середньовіччя, а саме XVII—XVIII ст.

Розкоп 4 було закладено по цій самій вулиці, на садибі 1 (власниця Л. Лихач). Неподалік від місця розкопу 4, метрів за 200, р. Бушанка впадає в р. Мурафа. Попередньо проведено шурфування і виявлено різночасовий мате-

ріал — трипільський та пізньосередньовічний. Частину шурфів об'єднано в траншею і закладено розкоп 10 × 12 м.

На глибині першого штика трапились окремі знахідки пізньосередньовічної, рідше — трипільської кераміки. На глибині 0,45 м від сучасної поверхні у південно-східній частині розкопу виявлено шар обмазки (глина з піском) завтовшки від 0,02—0,05 до 0,1 м. Вона слабко випалена, має цеглясто-червоний колір, кришиться, не тримається купи. Відбитків дерев'яних конструкцій у цій обмазці не за-

Рис. 2. Загальний вигляд розкопу 3

фіксовано. Поряд розчищено сіру пляму з попелом, мабуть, від вогнища. Частина глини від стіни споруди не випалена зовсім, але в шарі чорнозему залягала поряд із випаленою і тому добре фіксувалася.

Знахідки виявлені в розкопі 4 належать до різних археологічних культур та історичних періодів. Найдавнішими є матеріали трипільської культури. Перш за все, це шматки глиняної обмазки, які нерівномірно, точніше розрізнено, розміщувались на території розкопу. Обмазка добре випалена, з домішками полови і соломи, була перевідкладена, як і інші матеріали. Також в розкопі виявлено глиняне прясло кулястої форми з отвором посередині. Основними знахідками є фрагменти кераміки. Кухонна кераміка представлена горщиками, в глиняній масі яких є домішки товченої черепашки; орнамент у вигляді розчосів, заглиблених ліній та нігтьоподібних вдавлень.

Столова кераміка представлена фрагментами трьох етапів Трипілля. До етапу VI належить невеликий горщик з канелюрами та гребінцевим штампом, фрагменти посуду та частина антропоморфної статуетки, декоровані заглибленим орнаментом; до етапу VII — фрагменти амфори з ручкою; до етапу СІ — стінки мальованих посудин із сітчастим орнаментом та плічка горщиків, прикрашені відтисками шнура.

Небагато виявлено кераміки чорноліської культури — сіро-чорної, декорованої по пліч-

ках заглибленим орнаментом у вигляді трикутників. Це посуд у вигляді невеликих горщиків кулястої форми з високою конічною шийкою та відігнутих вінчиком.

Кераміка черняхівської культури репрезентована поодинокими фрагментами гончарної димленої кераміки та фрагментами античних амфор.

Найбільша кількість знахідок належить до пізнього середньовіччя і попередньо може датуватися XVII—XVIII ст. Серед них фрагменти глиняної люльки, кістяний чубук до люльки, прикрашений кільцеподібними заглибленими лініями, фрагменти кахлів, зокрема і з зображенням людини, частина залізної підкови від чоловічого чобота, залізне вістря стріли. Більшість знахідок цього часу — фрагменти глиняного посуду: неполиваної миски з розписом, вінця і стінки горщиків з орнаментом, нанесеним білим ангобом, ручка від посудини, оздоблена рельєфним декором та покрита зеленогірчичною поливою.

Виявлено значну кількість кісток тварин — щелепи, ребра, хребці тощо, а також кістки людини — фрагменти черепа та нижню щелепу.

Більшість знахідок перевідкладена в процесі господарської діяльності від Трипілля до сьогодення. Особливо інтенсивно змішування культурних шарів відбувалося у XVII ст. і пов'язується із зростанням міста, будівництвом замку та повною його руйнацією у листопаді 1654 р.

